

Uz reprint Petračićeva prijevoda Platonova Symposiona

Barbarić, Damir

Source / Izvornik: **Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 1981, 7., 125 - 129**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:261:296968>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

UZ REPRINT PETRAČIĆEVA PRIJEVODA PLATONOVA SYMPOSIONA

Symposion je, više no većina drugih Platonovih dijaloga, prevođen u nas do sada četiri puta: 1. *Platonov Pir ili Razgovor o ljubavi*, ponašio Orsat Pucić, u Terstu 1857; 2. *Platonov i Xenophonov Symposion*, preveo, uvod i bilježke napisao Franjo Petračić, Zagreb 1897; 3. *Platon, Symposion*, preveo Vladimir Perinović, Sarajevo 1921; 4. *Platon, Gozba ili O ljubavi*, preveo s grčkog, dodao predgovor i objašnjenja dr Miloš N. Đurić, Beograd 1933. Pucićev je prijevod nepotpun, Perinovićev mi nije bio dostupan, dok je Đurićev očito dobrim dijelom oslonjen na Petračićev pa s njim dijeli većinu vrlina i nedostataka, kao uostalom i literarno-historijsku i kulturološku osnovnu motivaciju i intenciju pri prevodenju. Nedavno je splitska izdavačka radna organizacija *Logos* objavila reprint Petračićeva¹ prijevoda (*Platonov i Xenophonov Symposion, Split 1981*), što je povod da se, uz doličnu temeljitetost, doda par napomena uz taj prijevod.

Osnovna je i nezaobilazna primjedba da je Petračić pri prevodenju bio vođen — ako ne isključivo a onda prvenstveno — literarno-historijskim i kulturološkim motivom. Za njega je *Symposion* ponajprije spis u kojem se, kako sam kaže, »najljepše ogledaju nekoje strane života starinskog, a napose vladanje pri veseloj gostbi«. Pa koliko god da i jest neporecivo značenje ovog Platonovog dijaloga, ogleda li se baš u tom svjetlu, to nam ipak pri tako vođenom i orientiranom prevodenju ostaju uskrćena barem dva bitna momenta sveg prevodenja Platonova djela: filologički, te prije svega filozofiski.

Što se prvoga tiče, valja znati da sâm grčki tekst *Symposiona*, kao uostalom i drugih Platonovih djela, nije jednoznačno i definitivno osiguran. Raznolike verzije rukopisne predaje i na njima zasnovana dugotrajna filološka i tekstuualno-kritička istraživanja iznijela su do sada već mnogobrojne, međusobno dobrano različite redakcije teksta. Ne ulazeći dublje, može se tek najšturije konstatirati kako je osnovno filološko razmimoilaženje među onima koji u rukopisnom tekstu *Symposiona* iznalaze mnogobrojne interpolacije, konzistentno ih isključujući iz svoje redakcije (npr. Jahn, Hirschig, Badham, Cobet), te s druge strane među onima koji — pozivajući se uopće na slobodu i individualnost Platonova stila, nepodložnu dokraja kanonima logike i gramatike, kao i napose na vlastitost i osobenost svakog od govorâ u ovom dijalogu — gotovo u potpunosti zadržavaju ruko-

¹ Franjo Petračić (1833 — 1922). Studij filologije završio je u Beču kod Bonitza i Miklošića. Od god. 1877 — 1894. profesor grčkog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Dovršio i izdao Grcko-hrvatski rečnik Josipa Kostića (Zagreb 1875). Uz Symposion, preveo je i Platonova *Fedra* (Platonov Phaidros. Preveo, uvod i bilježke napisao Franjo Petračić, Zagreb 1894).

pisnu lekciju kao autentičnu (npr. Rettig, Schöne, Burnet, Robin, Bury). Neki opet, kao npr. Schanz ili Hug, pokušavaju nekako održati sredinu između takvog »radikalnog« i »konzervativnog« pristupa tekstu.

Petračić međutim ne navodi kojom se redakcijom teksta služio kao izvornikom. Na temelju njegovih rješenja nekolicine spornih mjesata, čini se da mu je predložak bio ponajprije Schanzov tekst (1881), ili možda Rettigov (1875—1876). Petračićeva nevoljnost da na sebe preuzme odluku u pitanjima eventualnih interpolacija uslijedila je potpunom nekritičnošću njegova prijevoda. On je, naime, sve riječi za koje je ikad itko posumnjavao jesu li autentične stavio u uglate znakove parenteze. Tako je u zagrade dospio velik dio teksta koji je nedvojbeno Platonov i čije ispuštanje gotovo onemogućuje potpuno razumijevanje spisa.

Drugi navedeni moment, onaj filozofijski, u Petračićevu je prijevodu naprsto odsutan. Za filozofičnost prijevoda *Symposiona* zahtijevala bi se, dakako prije svega, što veća terminološka konzistentnost, no jednako tako i mogućnost praćenja i primjerenog prenošenja svih, pa i tek impliciranih, misljenih iznijansiranosti Platonovih smislim prebogatih rečenica. No prethodni uvjet ovog obojeg svakako je dostatna udubljenost u elemente Platonova filozofiranja, kao i tome odgovarajuće temeljito poznavanje cijelokupnog opusa. Dvije probe neka pokažu dvije mogućnosti prevođenja, potekle iz dva posve različita obzora:

1) Petračić, str. 51: »Pravo suditi, a da ne znaš razloga kazati, ne znaš li, reče, da nije znanje, jer stvar, kojoj se razloga ne zna, kako bi bila znanje? A nije ni ludost, jer ono, što pogada istinu, kako bi bila ludost? Jest dakle pravo mnjenje u sredini med razboritošću i ludošću.«

»Ne znaš li, reče, da to da se ona ispravna nazire — a to znači tako da se ne može razloga podati — niti nije znati: tā kako bi znanosću bila stvar neobrazložena? A niti neukost: jer kako bi neukošću bilo ono koje pogada ono koje jest? A jest ispravno naziranje baš takovo: između razumnosti i neukosti.« (*Symp.* 202a5—9).

2) Petračić, str. 54: »Ali ja kažem, da nema ljubavi ni polovine ni celogra, ako baš nije, druže, kakvo dobro. Jer i svoje noge i ruke gotovi su dati odrezati ljudi, ako jim se vlastite čine nevaljale, jer, mislim, svaki ne voli svoje, ako ne, da tko ono, što je dobro, svojim vlastitim naziva, a ono, što je zlo, tudim, te nema drugoga što ljube ljudi, doli dobro.«

»No moj govor tvrdi da žudnja nije niti za polovinom niti za cijelim, ukoliko se to druže ne zgodi nekako dobrim biti, budući da su pače voljni ljudi i ruke svoje i noge sebi odsjeći, ako im se čini da im je rđavo to vlastito. Smatram naime da ne ljube svaki ono vlastito, osim ako bi tko upravo ono dobro srodnim i vlastitim zvao, ono zlo pak tudim. Tako da baš ništa drugo nije za čim žude ljudi do za onim dobrim.« (*Symp.* 205e1—206a1)

Ovim dakako ulazimo u onu tešku i vazda prijepornu dimenziju prevodenja, u kojoj ono uistinu i nije drugo do uvijek već jedna određena interpretacija. Tako ovdje i svaka daljnja diskusija oko interpretativnog dostignuća prijevoda postaje suvišna. No zato ostaje još pažljivo pobrojati ona mjestra prijevoda na kojima je pogrešnost indiskutabilna i neuvjetovana niti mogućom osobenosti predležećeg grčkog izvornika niti nedostatnošću interpretativnog uživljavanja, te se dade manje-više egzaktno ustanoviti. (Prva brojka označava stranicu Petračićeva prijevoda, druga označava redak; »g« znači odozgo, »d« odozdo).

a) *Tiskarske pogreške*

Na kraju svog predgovora ukazuje Petračić na »nekoje veće pogreške« koje su se »žaliboze ukrale«, te ih ispravlja. Njima međutim valja pridodati još i ove:

- 30.9 d: treba stajati »rodom«; ne »redom«.
- 32.10 d: »s ljubavnicima«; ne »s ljubljenicima«.
- 44.15 d: »vezanja«; ne »rezanja«.
- 60.17 d: »ne prilike«; ne »neprilike«.
- 64.6 d: »jedinog«; ne »jednog«.

b) *Izostavljene riječi originala*

Na mnogo mjeseta nedostaju u prijevodu riječi ili čak i rečenice koje nalazimo u tekstu originala. Ponegdje je tome razlog što su u redakciji teksta kojim se služio Petračić sâmi izdavači, povodeći se za dijelom rukopisâ, izostavili poneku riječ. Tako npr. 24.1 diza »okusim« nedostaje »dotaknuvši te«, koje стоји u većine izdavača, dok je izostavljeno u oksfordskom rukopisu (*codex Bodleianus*) za kojim se onda povode i Jahn-Ussener i Schanz. Isti je slučaj 26.10 d, gdje Petračić, slijedeći očito Schanza i opet oksfordski rukopis, izostavlja riječi »mudra muža« koje u svim ostalim rukopisima i u svih izdavača dolaze iza »knjigu«. No, budući da ovdje nije mjesto raspravljati rukopisne varijante i valjanost Petračićevih odluka, odnosno izdavača njegovih (ili njegova) izvornika, navodim dalje samo one riječi originala, čije ispuštanje u prijevodu nije, po svemu sudeći, uzrokovan varijacijama teksta:

- 25.5 d: iza »isti« nedostaje »o Apolodore«.
- 23.14 g: iza »pobjede« ned. »uplašen od gomile«.
- 27.9 d: ispred »sielo« ned. »sigurno«.
- 27.1 d: iza »života« ned. »ako će lijepo da žive«.
- 29.1 g: iza »bogovi« ned. »najvećma«.
- 31.8 d: iza »drugo« ned. »običava«.
- 32.3 g: umjesto »da je ljepše« treba stajati »da se kazuje kako je ljepše«.
- 41.9 g: iza »vazda« ned. »srođno«.
- 46.18 g: iza »budući« ned. »najprvo«.
- 52.19 d: iza »budući« ned. »po naravi«.

- 54.11 g: ispred »uzrok« ned. »sav/cjeloviti«.
 54.15 d: iza »jednom« ned. »nekom«.
 54.13 d: iza »nekako« ned. »govor«.
 56.3 d: iza »uviek« ned. »posve«.
 57.11 g: ispred »mame« ned. »strašno«.
 60.3 g: iza »nauku« ned. »dokončavši«.
 60.17 d: iza »ne prilike« ned. »krjepostī«.
 68.4 g: umjesto »kako mi je bilo« treba stajati »kako smatrate da mi je bilo«.
 69.3 d: iza »sadašnjih« ned. »to je već vrijedno sveg divljenja«.
 70.10 g: ispred »smiešni« ned. »posve«.
 71.17 g: ispred »Ijuju!« ned. »Nego pusti, o demonski, i ne zavidi mladiću što će da bude pohvaljen; tā i gorljiv sam posvema proslaviti ga.«

c) *Pogrešan i nedovoljno strog prijevod*

Da je svaki prijevod po nužnosti pogrešan, to je prastara istina hermeneutike. Ovdje međutim navodim slučajevе kod kojih se iz pažljivijeg praćenja misaonog toka konteksta, iz uvažavanja specifično filozofijskih konotacija pojedinih grčkih izraza, te na koncu iz poznanstva s osobenošću Platonove upotrebe riječi i idioma smije ipak zaključiti da postoji još jedna dodatna »pogrešnost«:

- 26.2 d: treba stajati »da nama, koji smo tu, dolikuje, da toga boga proslavimo«.
 27.13 g: τύχη ἀγαθὴ ne znači »u dobar čas«, već »s dobrom srećom«.
 31.7 d: εἰς ἄδηλον ne znači »u ludo«, već »u neizvjesno«.
 31.4 d: πλεονεξίᾳ ne znači »silovitošću«, već »lakomošću«.
 32.17 g: ἀνέλευθερίας nije »podlosti«, već »nesloboštine/neotmjerenosti«.
 35.14 g: τείνει nije »teži«, nego »pruža se«.
 37.16 g: κοινωνίᾳ ne znači »druženje«, nego »zajednica«.
 37.12 d: δὲ πᾶς "Ερως nije »svaki Eros«, nego »sav/cjelokupni Eros«.
 41.11 g: οἰκειότητι nije »druževnošću«, već »srodnosću«.
 41.15 g: παρ' ἀλλήλων γίγνεσθαι ne znači »da jedan drugomu uradi«, nego (otprilike) »da im se jednom s drugim dogodi«.
 44.2 d: ἔθεσι nije »srcima«, već »čudima«.
 45.7 g: τεκμήριον ne znači »znak«, već »svjedočanstvo«.
 47.9 d: ἀλήθειαν nije »pravo«, nego »istinu«.
 49.16 g: ἐν τῷ παρόντι nije »u onaj par«, nego »u sadašnjosti«.
 49.15 d: τὰ νῦν παρόντα ne znači »ono, što sad imam«, već »ona sad prisutna«.
 51.4 g (i dalje): ἀμαθές nije »ludo«, već »neuko«.

52.4 g: ἀνθρώπῳ nije »ljudima«, nego »čovjekom«.

53.19 g: διῆλθον ne znači »nacrtah«, nego »razložih«.

60.15 d: ἀρετὴν ἀληθῆ niye »pravu istinu«, već »istinsku krije post«.

63.11 d: ἀτοπίᾳ nije »čudno biće«, nego »neobičnost«.

d) Terminologija

Terminološku nekonzistentnost, očitovanu posve dobro već u tome što Petračić, ne uvažavajući uopće strogu terminološku razdiobu iz *Politeie*, može npr. διάνοια prevesti s um, a νοῦς s razum, posvjedočit će sljedeći izbor nekih od najznačajnijih termina u tekstu i od Petračića upotrebljenih adekvata:

λόγος — govor, razlog

αἴτιος — razlog, uzrok, početnik

τέχνη — nauka, umijeća, vještina

σοφία — mudrost, vještina

ἐπιστήμη — znanje, nauka

εἰδος — prilika, oblik, vrst

govor — λόγος, μύθος

nauka — μάθημα, ἐπιστήμη, παίδευσις

prilika — εἶδος, ιδέα, εἰκών, σχῆμα, ἄγαλμα

Iz svega navedenog ne bi smio ostati skriven zaključak da je Petračićev prijevod *Symposiona* — u svoje doba i na svoj način svakako izuzetno valjan i zaslužan — ipak u mnogome nedostatan. Ukoliko se pak činjenica njegova reprintiranja shvati kao znak probudene potrebe i volje za ozbiljnijim i dubljim stupom Platonu, grčkoj filozofiji i filozofiji uopće, onda i ova intervencija nalazi svoje opravdanje i smisao.

Damir BARBARIĆ